

Delft University of Technology

Landschap als basis voor natuurinclusief bouwen

Nijhuis, S.

Publication date
2023

Document Version
Final published version

Published in
Groen Bouwen

Citation (APA)

Nijhuis, S. (2023). Landschap als basis voor natuurinclusief bouwen. *Groen Bouwen*, 2023(1), 74-79.

Important note

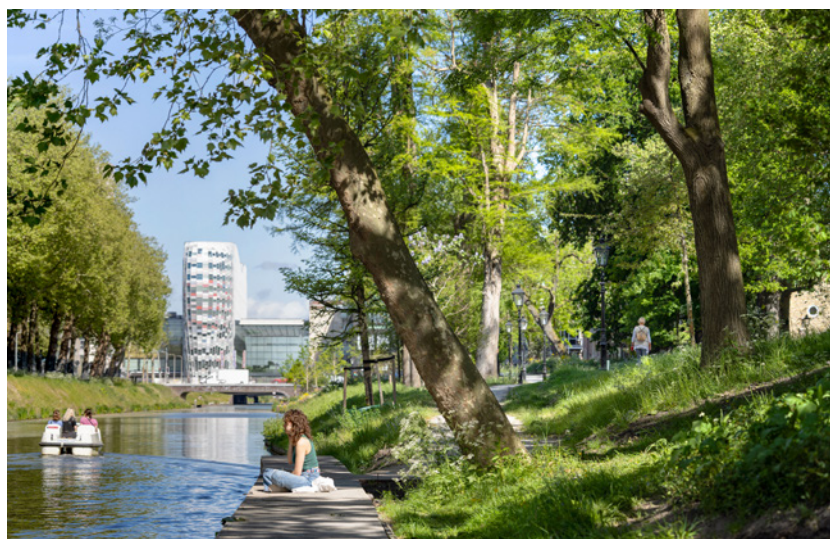
To cite this publication, please use the final published version (if applicable).
Please check the document version above.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download, forward or distribute the text or part of it, without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license such as Creative Commons.

Takedown policy

Please contact us and provide details if you believe this document breaches copyrights.
We will remove access to the work immediately and investigate your claim.

In samenwerking met

DE
—BLOEI—
MEESTERS

SAMENWERKING BOUW- EN GROENSECTOR IN NEDERLAND NU EN IN TOEKOMST

GROEN BOUWEN IS EEN UITGAVE VAN GROENBOUWENPRO.NL

HÉT KENNISPLATFORM DAT DE PROFESSIONELE GROEN- EN BOUWSECTOR IN NEDERLAND VERBINDT

In de Catharijnesingel Utrecht is de oorspronkelijke, historische waterstructuur hersteld door de gracht opnieuw te graven waar deze in het verleden is gedempt. Het plan van OKRA landschapsarchitecten heeft door het herstel van deze historische landschapsstructuur veel groen en water in de stad teruggebracht met ruimte voor flora, fauna en waterrecreatie. (credits: OKRA landschapsarchitecten, foto: Stijn Spoelstra)

LANDSCHAP ALS BASIS VOOR **NATUURINCLUSIEF BOUWEN**

Natuurinclusief bouwen is een actueel en belangrijk thema. Maar hoe doe je dat, natuurinclusief bouwen? We zien steeds meer goede toepassingen op het niveau van gebouwen met groene daken en wanden, nestgelegenheden voor vogels etc. en op het niveau van de openbare ruimte met vaste planten grassen, regentuinen, etc. Maar in hoeverre speelt de landschappelijke context daarbij een rol en wat is de potentie daarvan?

Deze bijdrage betoogt dat duurzame verstedelijking, klimaatadaptatie en biodiversiteit vragen om een ontwerp aanpak die het landschap als uitgangspunt nemen. De bestaande landschappelijke logica biedt aanknopingspunten voor planning en ontwerp van een sociaal en ecologisch inclusieve ruimtelijke omgeving door de schalen heen; van stad tot straatprofiel. Het landschap biedt structuur, ecologische samenhang en variatie, maar is ook flexibel en multifunctioneel. Landschap vertegenwoordigd ook ruimtelijk-esthetische waarden als schoonheid en oriëntatie in ruimte en tijd. Het landschap is immers het resultaat van de jarenlange interactie van de mens met zijn natuurlijke omgeving. Maar hoe kunnen we landschaps-gebaseerd ontwerpen aan ruimtelijke opgaven? Deze bijdrage bespreekt een aantal manieren waarop het landschap als basis kan dienen voor natuurinclusief bouwen door de schalen heen.

In de eerste plaats door het natuurlijke landschappelijke systeem en de daarmee samenhangende processen als uitgangspunt te nemen voor beplantingskeuze, vegetatieontwikkeling, klimaat adaptief en water sensitief ontwerp. Het natuurlijke systeem wordt gevormd door het reliëf, water, bodem, geologische ondergrond, klimaat en de daarmee samenhangende ecosystemen. De daarmee samenhangende landschappelijke logica kun je ook volgen door bij ruimtelijke planning en ontwerp rekening te houden met natuurlijke hoogteverschillen zoals stuwwallen, kreekruggen, oeverwallen, droog- en beekdalen. Deze bepalen de natuurlijke stroomrichting van het water en door rekening te houden met waar water infiltreert, vastgehouden wordt of zich verzamelt wordt gewerkt aan een veilig en duurzaam watersysteem. Voor de groene ruimte ligt het qua soortenkeuze voor de hand inheemse soorten te gebruiken die afgestemd zijn op lokale natuurlijke omstandigheden om een gezonde beplanting te waarborgen en bij te dragen aan ecologische samenhang en biodiversiteit. Voor aanleg en beheer kan inspiratie opgedaan worden door naar de (potentieel) natuurlijke vegetatie te kijken en de daarmee samenhangende ecologische successie.

Landschaps-gebaseerd ontwerp maakt ook gebruik van landschapsgeschiedenis. In de loop van de tijd verandert elk landschap waarbij bepaalde structuren, patronen en elementen blijven behouden, andere ontwikkelen zich of worden vervangen door nieuwe. In oude structuren ligt vaak belangrijke informatie opgesloten over terreingesteldheid of culturele opvattingen. Door historische landschapselementen bewust onderdeel te laten zijn van ruimtelijke ontwikkeling wordt de identiteit van het gebied versterkt. Bijvoorbeeld door een oude bomenlaan op te nemen in een nieuwe stedenbouwkundige uitbreiding, of in een beekdal waar historische rabatbossen gebruikt worden voor waterbuffering. Op deze manier blijft het landschap rijk aan betekenis en wordt het landschap van toen onderdeel van de toekomst.

Ruimtelijke beleving is een cruciaal onderdeel van landschaps-gebaseerd ontwerp. Door te werken met de ruimtelijk-visuele kenmerken van het landschap, zoals de maat en schaal van de ruimte, besloten of open, oriëntatie van de ruimte, duidelijke begrenzingen of niet, aanwezigheid van zichtlijnen, enzovoorts kun je de leesbaarheid versterken en ruimtelijke beleving verrijken. Eenheid, ruimtelijke lay-out en uiterlijke verschijningsvorm zijn daarbij belangrijke ruimtelijke eigenschappen die de waarneming en waardering van de groenblauwe en gebouwde omgeving bepalen.

*In Kerkebosch Zeist wordt wonen in de natuur voelbaar gemaakt door het landschap als basis te gebruiken. Het ontwerp van WURCK architectuur, stedenbouw en landschap is een voorbeeld van het inpassen van nieuw stedelijk weefsel in landschap.
(credits: WURCK architectuur, stedenbouw en landschap)*

Parkbuurt Rotterdam als voorbeeld van het accentueren van landschappelijke structuren en elementen. Grote volwassen bomen waren samen met de stroken-opzet uit de naastgelegen wijk het uitgangspunt dat ECHO urban design heeft gebruikt om een eigentijdse structuur in de parkhoven te ontwerpen. (credits: ECHO Urban design, foto Joep van Aert)

In de Grotestraat in Nijverdal hebben OKRA landschapsarchitecten door nabootsing de landschappelijke kwaliteiten van een beekdal ingezet om een klimaatwadi te maken in combinatie met een aantrekkelijke verblijfsruimte. (credits: OKRA landschapsarchitecten, foto: Thomas Klomp)

Landschap is ook een sociale constructie. Bij landschaps-gebaseerd ontwerp draait het zeker ook om samenwerking tussen burgers, experts en overheden om gezamenlijk afwegingen te maken, samen te leren en te begrijpen hoe het gebied in elkaar zit en wat je er in toekomst mee kunt doen. Het is een co-creatief proces waarbij in gezamenlijkheid kennis wordt opgebouwd en nieuwe ideeën gegenereerd.

Deze uitgangspunten kunnen we vertalen in op z'n minst negen landschaps-gebaseerde ontwerpstrategieën voor natuur-inclusieve gebiedsontwikkeling:

- 1) **Prioriteren:** de landschappelijke context bepaalt wat de mogelijkheden en beperking zijn voor het ruimtelijke programma, organisatie en de vormgeving daarvan;
- 2) **Inpassen:** landschappelijke elementen, structuren en processen worden in het nieuwe stedelijke weefsel opgenomen en spelen een bepalende rol in de vormgeving;
- 3) **Herstellen:** natuurgetrouwe reconstructie van historische landschapsstructuren, -elementen of -processen voor natuurherstel, klimaatadaptatie, recreatie of het versterken van ruimtelijke identiteit;
- 4) **Accentueren:** de (oorspronkelijke) structuur van het landschap wordt door vormgeving versterkt om de herkenbaarheid en oriëntatie in tijd en ruimte te versterken.
- 5) **Nabootsen (of 'landschapsmimicry'):** gebiedseigen landschapselementen of natuurlijke processen worden opnieuw ontworpen of ingezet om de functionaliteit, herkenbaarheid en biodiversiteit van een gebied te versterken;
- 6) **Inspireren:** door landschappelijke vormgeving de sfeer of kenmerken van een plek versterken of bepalen;
- 7) **Omvormen:** bestaande landschappelijke structuren en elementen worden geleidelijk omgevormd tot vorm of functie;
- 8) **Superpositie:** nieuwe landschappelijke structuren worden op oude geprojecteerd op een manier dat beide herkenbaar blijven;
- 9) **Vervangen:** landschappelijke elementen, structuren en processen worden compleet vervangen om nieuwe sociale, ecologische en ruimtelijke kwaliteiten te bewerkstelligen.

Dit overzicht van landschaps-gebaseerde ontwerpstrategieën is niet bedoeld als een compleet overzicht, maar om aan te geven dat er op verschillende manieren met landschap gewerkt kan worden. Het zijn manieren waarbij het landschap als basis dient voor natuurinclusief bouwen. Het gaat er hierbij niet alleen om natuur en biodiversiteit te beschermen en toe te voegen, maar ook sociaal-culturele waarden en ruimtelijke identiteit te verwezenlijken. Daarvoor is het nodig om de landschappelijke logica en gerelateerde natuurlijke processen te gebruiken bij ruimtelijke ontwikkelingen – van stedelijke uitbreiding tot straatprofiel – omdat dit garant staat voor duurzaamheid, samenhang en leesbaarheid. ●

tekst: Steffen Nijhuis

Prof. dr. Steffen Nijhuis is hoogleraar Landscape-based Urbanism en hoofd van de sectie Landschapsarchitectuur bij de afdeling Urbanism, faculteit Bouwkunde bij de Technische Universiteit Delft. s.nijhuis@tudelft.nl

www.steffennijhuis.nl